

Михайло Дияконів — зоолог, колектор і дослідник ссавців Харківщини

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Mykhailo Dyiakoniv, a zoologist, collector and researcher of mammals of the Kharkiv region. — A brief essay about the researcher Mykhailo Dyiakoniv, who graduated from Kharkiv University in 1916 and developed research activity in the Kharkiv region. The most likely centre of his natural history activity was the team of Vsevolod Averin and the group of hunters and game experts that united around him. The collection of NMNH (Kyiv) preserves only six specimens collected by M. Dyiakoniv in the Kharkiv region, which were brought to Kyiv in the 1930s (obviously, the collection was much larger, but was lost). No publications by this researcher were found.

Біографічні деталі

Михайло Дияконів (за записами в студентських реєстрах — «Михаиль Яковлевич Дьяконовъ») — народжений 1887 р. уродженець станиці Кам'янська (з 1927 р. м. Каменськ, нині — Каменськ-Шахтинський) Донської (нині Ростовської) обл.¹ Відомості про студентські роки виявлено в архіві «Списки студентів Харківського університету» за 1912...1916 роки. З них слідує, що він поступив на навчання у 1912 р. на Природничий факультет ІХУ, після навчання в «Новочеркаському Донському політ[ехнічному]. інституті»; записаний як «казак», походив «з чин[овників]», православний (рис. 1). У 1915/16 рр. був студентом 7–8 семестрів, тобто закінчив навчання 1916 р.² Під час навчання (запис в останньому реєстрі) мав запис «стипендія Орлова».

У Харкові він працював, як свідчать окремі доступні факти (інтереси, локалітети і дати), в когорті учнів і соратників відомого харківського зоолога Віктора Аверіна [Загороднюк & Улюра 2023]. Подальша доля невідома. Оскільки в ті часи дослідники в разі продовження професійних практик часто зберігали зв'язки з alma-mater, що не виявлено, то можна припустити, що цей дослідник пропав в горнилах тогочасних революцій.

¹ У 1920–1924 роках станиця входила до складу Донецької губернії УРСР.

² В записі за останній рік навчання вказано рік народження «1888». Якщо прийняти роком народження 1887, то вступив до університету (1912) у 25 років, якщо 1888 — у 14 років.

969. Дьяконовъ Михаилъ Яковлевичъ (казакъ).	Ест. 1	Пр. с. чин. 1887	ст. Камевская	Новочерк. г. 1912	Донск. полвт.
---	--------	------------------	---------------	-------------------	---------------

Рис. 1. Дияконів у списку студентів 1912–1913 рр. Харківського університету.

Теріологічні дослідження і колекції

Колектор ссавців, за базою даних про теріологічну колекцію ННПМ в цьому музеї збереглося 6 зразків, зібраних М. Дияконовим у 1915 (1) та 1917 (5) роках. Всі вони, за одним винятком (*Mus musculus*), стосуються мисливських звірів (заєць, куниця, ласка, лисиця). Всі зразки з відомими повними датами стосуються осінніх полювань, з крайніми датами 17.09 та 6.12.1917 [Шевченко & Золотухина 2005; Шевченко 2007], що збігається з завершенням навчання (1916) і, отже, можна припустити, що дослідник працював за фахом. З іншого боку, всі відомі зразки — це «мисливські» види ссавців, тобто це могли бути трофеї, передані іншим музейникам³. Всі зразки представлені шкурками, один (ласка № 5385, Помірки) — шкіркою з черепом, тобто дослідник займався препаруванням⁴. Відомі колекційні зразки:

@ *Lepus europaeus*. Харківська обл., Зміївський р-н, Діптани, 6.12.1917, № 418 (шк); Харківська обл., Діптани, 30.10.1917, № 5333 (шк); @ *Mus musculus*. Харківська обл., м. Харків, 19.09.1917, № 1108 (шк); @ *Martes martes*. Харківська обл., без loc., 1915, № 5286 (шк); @ *Mustela nivalis*. Харківська («Сумська») обл., с. Помірки, 17.09.1917, № 5385 (шк + череп) (рис. 2); @ *Vulpes vulpes*. Харківська обл., Зміївський р-н, с. Соколово⁵, 29.10.1917, (№ 3142 череп).

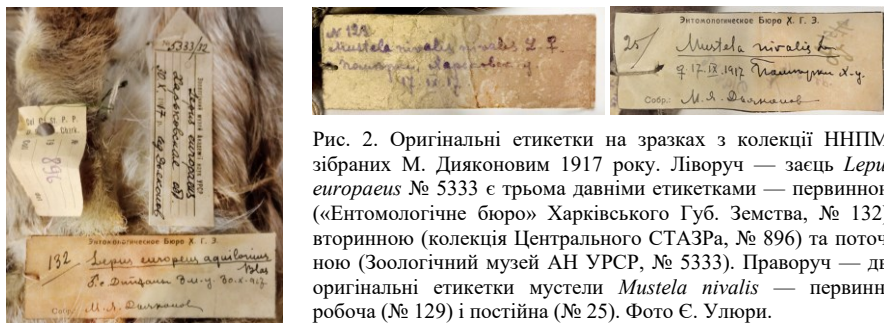

Рис. 2. Оригінальні етикетки на зразках з колекції ННПМ, зібраних М. Дияконовим 1917 року. Ліворуч — заєць *Lepus europaeus* № 5333 є трьома давніми етикетками — первинною («Ентомологічне бюро» Харківського Губ. Земства, № 132), вторинною (колекція Центрального СТАЗРа, № 896) та поточною (Зоологічний музей АН УРСР, № 5333). Праворуч — дві оригінальні етикетки мустели *Mustela nivalis* — первинна робоча (№ 129) і постійна (№ 25). Фото С. Улюри.

³ Наприклад, Миколі Дюкову, Василю Переверзєву, Олексію Мигуліну або Віктору Аверіну, які в ті роки активно працювали в Харкові і вели колекції ссавців.

⁴ Не можна виключати, що всі зразки були з черепами, проте відомо, що остеологічні матеріали Зоологічного музею були відділені від основних колекцій задля створення порівняльних колекцій у відділі палеонтології (обидва підрозділи тепер у складі ННПМ).

⁵ Про цей пункт як тогочасне місце колекціонування є у іншій праці автора [Загороднюк & Улюра 2023]: «звідти є чимало зразків переважно мисливських звірів (надто *Lepus europaeus* 1917–1918 рр.), здобутих не тільки Дюковим, але й старшим його колегою по ВУСМР Віктором Аверіним та іншими колекторами, явно пов'язаними з мисливським клубом В. Аверіна (Дияконов [Дьяконов], Шубін, Жуков та ін.; ініціали всіх цих персон автору не відомі).»

Додаткова інформація

Напевно колом дослідження М. Дияконова була когорта мисливців з ВУСМР, про що свідчать збіги частини місцезнаходжень і дат (напр. с. Соколове у Зміївському р-ні) — напевно там були полювання. Єдиною згадкою в літературі є вказівка на колекційні зразки М. Диконова в статті про міграції колекції з Харкова до Києва [Загороднюк 2023].

Фактично ми знаємо про лише перші 30 років життя дослідника (1887–1917) і, можливо, цим і обмежено час, відпущений йому для спроби розвитку дослідницької активності. І ті жахливі часи війни всіх з усіма, більшовистських і денікінських навал, залишалося вкрай мало можливостей для розвитку природознавства і, понад те, навіть перебування на природі, де легко можна було стати жертвою чергового закону озброєних людей.

Подяки. Автор щиро дякує Л. Шевченко за доступ до бази даних ННПМ та Є. Улюра за сприяння в опрацюванні колекції ННПМ та виготовлення фото етикеток.

Література

- Загороднюк, І. 2023. Їжак з Люксембурга: історія одного зразка як свідцтво міграції музейних колекцій між Харковом та Києвом у 1930-х роках. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Біологія*, **40**: 4–18. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І., Є. Улюра. 2023. Колекції Миколи Дюкова та Віктора Дребенцова в Національному науково-природничому музеї України. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **89**: 49–57. [CrossRef](#)
- Шевченко, Л.С., С. И. Золотухина. 2005. *Млекопитающие. Вып. 2. Насекомоядные (Insectivora), Рукокрылые (Chiroptera), Зайцеобразные (Lagomorpha), Грызуны (Rodentia)*. Зоомузей ННПМ НАН України. Киев, 1–238. ISBN 966-02-3592-5
- Шевченко, Л. С. 2007. *Млекопитающие. Вып. 3. Хищные Carnivora. Зайцеобразные Lagomorpha (дополнение)*. Зоомузей ННПМ НАН України. Киев, 1–80. ISBN 978-966-02-4462-7 https://museumkiev.org/public/katalog/zoo/Shevchenko2007_NMNH-Zcollection_of_Carnivora.pdf

Резюме

ЗАГОРОДНЮК, І. Дияконів Михайло Якович — зоолог, колектор і дослідник ссавців Харківщини. — Стилий нарис про дослідника, Михайла Дияконова, який був випускником харківського університету 1916 р. і розвивав дослідницьку активність на Харківщині. Найімовірнішим осередком його природознавчої активності була команда Всеволода Аверіна та колектив мисливців і мисливствознавців, що гуртувався навколо нього. В колекції ННПМ (Київ) збереглося лише 6 зразків, зібраних М. Дияконовим на Харківщині, які у 1930-х роках потрапили до Києва (очевидно, що колекції були значно більшими, проте були втрачені). Публікацій дослідника не виявлено.